

EURÓPA: GAZDASÁG ÉS KULTÚRA

Europe: Economy and Culture

SZERKESZTŐ / EDITOR:

Prof. Dr. KULCSÁR László CSc

Dr. RESPERGER Richárd PhD

KIADJA / PUBLISHED BY:

Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó / University of West Hungary Press
Sopron, 2016
140 példányban / 140 issues

ISBN:

978-963-334-298-5

VISSZA A MENÜBE / BACK TO SESSION LIST

PÉNZÜGY

FINANCE

Helyszín/Place: Közgazdaságtudományi Kar Campusa (Erzsébet u. 9.) 206. terem
Campus of the Faculty of Economics (Erzsébet Str. 9.) Room 206

I. SZEKCIÓ / SESSION I

Elnök/Chairman: **Dr. AMBRUS Rita Anna PhD**
egyetemi docens (NYME LKK)

Titkár/Secretary: **Dr. KOVÁCS Tamás PhD**
adjunktus (NYME LKK)

A tanulmányok megtekinthetők az előadáscímekre kattintva!
Click on the Title of the Paper to Read it!

Dr. AMBRUS Rita Anna PhD
egyetemi docens (NYME LKK)

GRÓF Katalin
PhD-hallgató (NYME LKK)

Helyi adórendszerünk átformálásának lehetősége német minta alapján
Remodification Possibilities in Hungarian Local Tax System Based on German Model

EKE Zsolt
PhD-hallgató (NYME LKK)

A hazai biztosítási piac változása a rendszerváltás időszakától napjainkig
The Change of Interior Insurance Market after Regime until Today

Dr. JUHÁSZ Zita PhD
adjunktus (NYME LKK)

A scenárió módszer alkalmazása a banki kockázatok terén
The Scenario Analysis in the Measurement of Banking Risks

Dr. habil. KATITS Etelka PhD
egyetemi docens (NYME LKK)

A növekedési folyamatok pénzügyi vizsgálata, avagy esetelemzések vállalati, ágazati és regionális szinten
Financial Analysis of the Growth Processes or Case Analysis in Corporate, Sectoral and Regional Dimension

POSZA Alexandra
egyetemi tanársegéd (PTE KTK)

Reálopció módszertani alkalmazásának újszerű kategorizálása, avagy helyezzük új alapokra a reálopció elméletet!
New Categorization of Real Options, or Let's Put on New Basis the Real Option Approach!

CZIRÁKI Gábor
PhD-hallgató (NYME LKK)

Káosz determinált portfólió menedzselés, avagy a 'Rolling Nuts' módszer
Chaos Determined Portfolio Management, the 'Rolling Nuts' Method

Dr. KOVÁCS Róbert PhD
egyetemi docens (NYME LKK)

TÓTH Anett
végzős BA-hallgató (NYME LKK)

A hitelkockázat kezelése a bankfiókok kompetenciájában
Credit Risk Management in Competence of Bank Branches

BÁLINT Csaba
PhD-hallgató („1918 December 1” Egyetem, Gyulafehérvár, Románia)

Rendszerszintű kockázat a számvitelben
Systemic Risk in Accounting

Dr. KENYERES Sándor
címzetes egyetemi docens (NYME LKK)

Dr. VÁGYI Ferenc Róbert PhD
egyetemi docens (NYME LKK)

Globális számvitel, regionális adózás
Global Accounting, Regional Taxation

SÁVAY Dávid
MA-hallgató (NYME LKK)

A szolgáltató központok jelentősége Magyarországon
The Importance of Shared Service Centres in Hungary

BOGÁTH Ágnes

A KKV controlling megjelenése az üzleti-pénzügyi tervezés során
Appearance of the SME's Controlling in the Business-Financial Planning

tanársegéd, PhD-hallgató (OE KGK)

Dr. Szóka Károly PhD
egyetemi docens (NYME LKK)

Dr. Kovács Tamás PhD
adjunktus (NYME LKK)

Belső kontroll funkciók a pénzügyi intézményekben
Internal Control Functions of Financial Institutions

[VISSZA A MENÜBE / BACK TO SESSION LIST](#)

BELSŐ KONTROLL FUNKCIÓK A PÉNZÜGYI INTÉZMÉNYEKBEN – NEMZETKÖZI TÖRTÉNETI ÉS FOGALMI KITEKINTÉS

Dr. KOVÁCS Tamás PhD, adjunktus¹

Nyugat-magyarországi Egyetem, Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar, Pénzügyi és Számviteli Intézet

Absztrakt

A klasszikus ellenőrzés jóformán egyidős az emberiséggel. A tágabban értelmezett belső kontroll megjelenése az ipari forradalom idejére tehető. Érdemi fejlesztésére az Egyesült Államokban került sor, ahol a részvényesi, piac- és profitorientált vállalati berendezkedés által fokozott igény keletkezett a fejlett kockázatkezelésre, vállalatirányításra, menedzsment technikákra, információáramlásra. A belső védelmi vonalak részének tekintett funkciók elsődleges szűrő szerepet töltenek be a pénzügyi közvetítő rendszer biztonságos működését garantáló védelmi hálóban is. A pénzügyi szervezetnek a belső védelmi vonalait az uniós és hazai jogszabályok és ajánlások, valamint a szervezeti és tevékenységi jellegzetességek alapján kell kialakítania és működtetnie, továbbá szükség esetén változtatnia, fejlesztenie. A cikkben – egy kezdődő kutatás első fázisaként – a történeti, fogalmi és szabályozói háttér rövid feltérképezését végzi el a szerző.

Kulcsszavak: pénzügyi szervezet, belső kontroll, ellenőrzés

Abstract

Classical audit activities are almost as old as mankind. The presence of internal controls in modern terms can be attributed to the industrial revolution, The substantive development of internal control methods took place in the USA, where corporate, market and business structures created increased demand for advanced risk control, company leadership, management and flow of information techniques. Internal control functions are the part of lines of defence and they have got a primary role in safe operation of financial system. The financial institution have to establish, operate and develop internal control functions in regard to laws, recommendations and features of organization and activity. This article is a first step of a new research and it reviews history, definitions and regulation of the topic.

Keywords: financial institution, internal control, internal audit

1. Bevezetés, célkitűzés

Közismert a pénzügyi szolgáltató szektor kiemelt szerepe, jelentősége világ- és nemzetgazdasági szinten egyaránt. Ahogy Varga (2013) is bemutatja, a piacgazdaságban a tulajdonosok pénzén túl mások által rájuk bízott pénzzel is gazdálkodó szervezetektől elvárható, hogy a nem csak mikroszinten fontos működésük során a rájuk bízott eszközöket, forrásokat felelősen és átláthatóan kezeljék. Elengedhetetlen követelmény a biztonságos, a szabályszerű, a tévedéseket és visszaéléseket kizáró működés. A tulajdonosok mellett számos más érintett – a szakirodalomban az ún. érdekhordozók (Varga 2013) – érdeke miatt kulcsfontosságú szempont tehát az ellenőrizhetőség, a számonkérhetőség, mely biztosíthatja, hogy a pénzügyi intézmények a különböző érintettek céljainak megfelelő funkciót töltsék be. A szabályozottság, elszámoltathatóság szempontjából az elmúlt 2-3 évtizedben Magyarország és a többi európai ország pénzügyi és ellenőrzési intézményrendszere sok változáson ment

---

¹ kovacs.tamas@nyme.hu

keresztül, mely többek között az Európai Unióhoz való csatlakozás direkt, illetve a globalizáció és társadalmi folyamatok indirekt következménye.

A cikkben – egy kezdődő kutatás első fázisaként – a nemzetközi történeti, fogalmi és szabályozói háttér alapjainak rövid feltérképezését végzi el a szerző.

2. Az ellenőrzés rövid története

A tankönyvek is általában azzal kezdik, hogy az ellenőrzés tulajdonképpen egyidős az emberiséggel, bár a kezdetekkor nagyon egyszerű, primitív formában jelent meg. Ahogy fejlődött a társadalom, a gazdaság, kialakultak az államok, úgy fejlődött és vált szükségessé egyre több területen az ellenőrzés is (Kresalek–Merétey-Vida, 2008, Ficzeréné Nagymihály, 2008). Az ellenőrzési tevékenység bizonyos formáit megtalálták az ókori Kína civilizációiban (Lee, 1986, idézi Lee–Azham, 2008), Babilóniában (Ramamoorti, 2003), Egyiptomban, a görög városállamokban (Boyd, 1905, idézi Lee–Azham, 2008) és a Római Birodalomban (Ramamoorti, 2003). Még a Bibliában is találni utalásokat a belső kontrollok szükségességére (O'Reilly et al., 1998, idézi Ramamoorti, 2003). Tovább haladva az időben a XII. századi Anglia királyi kincstárt kezelő hivatala (Gut et al. 1994, idézi Lee–Azham, 2008), illetve az olasz kereskedő városok kapcsán találunk utalásokat ellenőrzési tevékenységre. Az első két hivatalos állami ellenőr (egy belső és egy külső) Pisa városában lett kinevezve a XIII. század elején (Filios, 1984, idézi Swinkels, 2012). A cél ekkor még csak a bevételek és a kiadások kimutatásának minősítése és a csalások és sikkasztások megakadályozása volt (Brown, 1962, idézi Lee–Azham, 2008).

Az ipari forradalom előtt az ellenőrzésre kisebb igény volt a vállalkozásokban, mert azok jellemzően egy-egy ember tulajdonában álltak, akik közvetlenül irányították is a céget (Porter et al., 2005, idézi Lee–Azham, 2008). Az ellenőrzés a tranzakciók egyenkénti, részletes egyeztetésében merült ki, az ellenőrzés akkori eszköztárában nem volt például tesztelés és mintavétel, s értelemszerűen a belső kontroll fogalma is még ismeretlen volt (Lee–Azham, 2008).

Az ipari forradalom és az üzleti tevékenységek robbanásszerű növekedése indította el az auditmódszerek fejlődését és széleskörű alkalmazását. A nagy tőkeigényű beruházások, az iparvállalatok működése a könyvelői és az audit szakma fejlődését is előmozdította (Chandler, 1977, idézi Byrnes et al. 2012). Az üzleti tevékenységek kiszélesedése, a szabályozatlan részvénytőkepiaci környezet, a megnövekedett befektetői kockázat fontossá tette az audittevékenységet, ami viszont továbbra is főleg a csalás felderítésére és a vagyonmérleg megfelelésére fókuszált a gazdasági események teljes körű ellenőrzésének eszközével (Lee–Azham, 2008). Brown (1962) szerint a belső kontroll egyfajta felismerése, azonosítása először Lawrence Dicksee Auditing című művében történik meg, bár magát a kifejezést Dicksee nem használja (Pfister, 2007).

Aztán később, a XX. században, párhuzamosan a tulajdonosnak a mindennapi, operatív tevékenységektől való egyre nagyobb eltávolodásával és a tevékenységek, folyamatok összetettségének növekedésével, a pénzügyi tranzakciók felülvizsgálatán túl egyre szélesedett a menedzsment számára végzett audittevékenység, sőt, megjelent a menedzsment auditja megközelítés is (Reeve, 1986, idézi Ramamoorti, 2003).

Az 1920-as évektől kezdődően az audit fejlődésének legfontosabb helyszíne – a gazdasági fejlődésének köszönhetően – az Egyesült Államok lett. A cikk témája (belső kontroll funkciók) kapcsán az időben egyre különböző audittevékenységek közül a belső auditra fókuszálva elmondható, hogy a belső ellenőrzésre sokáig csak a külső audit munka kiterjesztéseként, a külső audit segítőjeként tekintettek (Moeller–Witt, 1999, idézi Ramamoorti, 2003; Swinkels, 2012).

Az 50-es évek végére azonban számos szolgáltatást nyújtott már a menedzsmentnek az Institute of Internal Auditors (IIA) meghatározása alapján. Többek között a számviteli, pénzügyi és operatív kontrollok megbízhatóságának, megfelelőségének vizsgálata, értékelése, a különböző politikáknak, terveknek és eljárásoknak való megfelelőség mértékének a megállapítása, valamint a szervezeten belül keletkező adatok megbízhatóságának értékelése tartozott a területhez (Ramamoorti, 2003).

A fejlődés természetesen nem állt meg, a vállalati és a gazdasági folyamatok szélesedésének, összetettebbé válásának és különböző eseményeknek (pl. Watergate-ügy, vállalati csődök) jelentős hatása volt a belső kontroll szabályozására és értelmezésére (Pfister, 2009). Erre a tényre persze nem szükséges „rég” példákat hozni, elég csak a közelmúlt válságára és az azt követő regulációs változásokra gondolni.

A 90-es évek első felére a „működési tér” még tovább nőtt, a belső ellenőrök – a szervezeti szükségletek és preferenciák függvényében – számos területen dolgozhattak, például: compliance, ügyletek ellenőrzése, csalások és szabálytalanságok vizsgálata, működési hatékonyság értékelése, különböző kockázatok mérése. Mindeközben a belső ellenőri szemléletmód kockázatalapúvá és kontroll-fókuszúvá vált, továbbá szélesedett az ellenőri eszköztár, többek között a modern technológiáknak köszönhetően (Ramamoorti, 2003).

A szabályozói környezet kapcsán több, kisebb-nagyobb lépéssel (jelentések, standardok, jogszabályok) jutott el a világ a belső kontrollrendszer és belső ellenőrzés jelen felfogásához. A mai szabályozás több országban is az angolszász hagyományokon alapul (Blumné Bán-Vörös, 2010, Swinkels, 2012). Erre tekintettel tartható célszerűnek utalni az alábbi, talán leggyakrabban említett (lásd pl. Ramamoorti, 2003, Merétey-Vida, 2006, Moeller, 2009, Rezaee, 2009, Swinkels, 2012) dokumentumokra²:

- a külföldi korrupciós gyakorlatról szóló törvény³, Amerikai Egyesült Államok, 1977;
- Cohen-bizottság jelentése, Amerikai Bejegyzett Könyvvizsgálók Intézete⁴, 1978;
- Treadway-bizottság⁵ jelentése, 1987 (Amerikai Egyesült Államok);
- COSO Belső kontroll – Integrált keretrendszer, A Treadway-bizottságot támogató szervezetek bizottsága⁶, 1992;
- CICA Kontroll útmutató/Kontrollkritériumok, Kanadai Bejegyzett Könyvvizsgálók Szervezete⁷, 1995;
- Combined Code on Corporate Governance⁸, 1998, Turnbull-útmutató⁹, 1999 (Egyesült Királyság);

---

² Némely dokumentumnak a hangsúlya nem elsődlegesen a belső kontrollon és ellenőrzésen van, mindemellett hatása jelentős azokra. Pl. Foreign Corrupt Practices Act (Swinkels, 2012).

³ Foreign Corrupt Practices Act (FCPA).

⁴ American Institute of Certified Public Accountants (AICPA).

⁵ Teljes nevén The National Commission on Fraudulent Financial Reporting, aminek a vezetője volt James C. Treadway, Jr. A bizottságot az Egyesült Államok öt meghatározó szakmai szervezete hozta létre és támogatta.

⁶ The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). A Treadway-bizottság anyagára alapozva az említett szakmai szervezetek tovább folytatták a munkát, amelynek eredményeként született meg az Internal Control – Integrated Framework című, alapműnek tekinthető dokumentum. A keretrendszer aktualizált, korszerűsített verziója 2013-ban jelent meg.

⁷ A Canadian Institute of Chartered Accountants (CICA) által megalkotott Guidance on Control/Criteria of Control (CoCo) elnevezésű keretrendszer.

⁸ A felelős társaságirányítás egyesített kódexe. A corporate governance magyar elnevezésének dilemmáiról lásd pl. Auer (2013). A Combined Code három korábbi bizottság három jelentésének (Cadbury-, Greenbury- és Hampel-jelentés) integrálásával jött létre (Parkinson-Kelly, 1999). Azóta több módosításon, fejlesztésen ment keresztül, mai elnevezése: The UK Corporate Governance Code (FRC, 2016).

⁹ A Combined Code-ban kisebb hangsúly van a belső kontrollrendszeren, erre tekintettel készült el az útmutató, amely részletesen foglalkozott a belső kontroll felépítésével és működésével (Merétey-Vida, 2006). Továbbá meg kell jegyezni, hogy már az 1992-es Cadbury-jelentés folyamán elkészült 1994-ben egy jelentés (az ún. Rutteman-jelentés), amely igyekezett ajánlásokat tenni a belső kontroll területére (Jones-Pollitt, 2001).

- a Sarbanes-Oxley törvény (SOX)¹⁰, Amerikai Egyesült Államok, 2002;
- a New York-i Értéktőzsde standardjai¹¹, 2004;

Meg kell említeni a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság¹² munkáit is:

- Keretrendszer banki szervezetek belső kontrollrendszereihez¹³, 1998;
- Vállalatirányítás megerősítése a bankintézeteknél¹⁴, 1999;
- Belső ellenőrzés a bankokban és a felügyelet kapcsolata az ellenőrökkel¹⁵, 2001;

Uniós és hazai szempontból – a teljesség igénye és a korábbi szabályozás említése nélkül – olyan kiemelt fontosságú rendeletek és irányelvek tartalmaznak fontos követelményeket a belső kontrollok és ellenőrzés kapcsán, mint a CRR/CRD IV¹⁶ vagy a Szolvencia II¹⁷. Új mérföldkő az Európai Bankfelügyeleti Bizottság (CEBS) helyébe lépő Európai Bankhatóság is, melynek iránymutatásai, ajánlásai, standardjai közül a cikk szempontjából releváns a 2011-ben kiadott, Az EBH iránymutatása a felelős belső irányításról című dokumentum.

3. Fogalmi meghatározás

A belső kontroll és belső ellenőrzés definíciója, értelmezése, szervezeti elhelyezkedése sokat változott a XX. század elejétől. Heier és szerzőtársai szerint 2004-ig a belső kontroll fogalmának meghatározása, értelmezése, alkalmazásának területei, valamint a körülötte folytatott viták fejlődése gyakran inkább egy ország gazdasági helyzetében bekövetkezett változásokra vagy egy vállalat tevékenységére adott reakciónak köszönhető (Heier et al., 2005, p. 41. idézi Pfister, 2009). Gondolva a 2008-as válságra és az ezt követő fejleményekre, ez – egy részben biztosan – ma is így van.

Az időbeli változásokra, különböző értelmezésekre e helyen nem térek ki. Az elmélyedésre jó kiindulási alap lehet pl. Ramamoorti (2003), Pfister (2009) vagy Swinkels (2012).¹⁸

Merétei-Vida (2006) rámutat a belső kontroll kapcsán, hogy az angolszász kontrollrendszer-koncepciók (COSO, CoCo, Turnbull) nagy része hasonló, vannak közös elemeik, de persze azért megvannak a különbségek is. Pfister (2009, p. 1.) a COSO és a CoCo keretrendszer fogalmainak kombinációjaként azt mondja, hogy a *belső kontroll* egy olyan folyamat, amelyet a társaság igazgatósága, a menedzsment és az alkalmazottai befolyásolnak, és amelyet azért hoznak létre, hogy ésszerű bizonyosságot nyújtsanak olyan szervezeti célok elérését illetően, mint (1) a hatékony és eredményes működés, (2) a belső és külső pénzügyi beszámolás megbízhatósága és (3) a vonatkozó jogszabályoknak, előírásoknak és a belső szabályzatoknak való megfelelés.

¹⁰ A SOX a belső ellenőrzést nem tartalmazza, de hatással volt rá és a kontrollrendszer kapcsán is csak a pénzügyi beszámolásra fókuszál (Merétei-Vida, 2006, Swinkels, 2012).

¹¹ Listing standards of the New York Stock Exchange.

¹² Basel Committee on Banking Supervision (BCBS). A bizottság nem rendelkezik szupranacionális felügyeleti jogosítványokkal. Standardokat, útmutatókat és legjobb gyakorlatokat tesz közzé, amelyeket adoptálnak bizonyos országok és az Európai Unió (Swinkels, 2012).

¹³ Framework for Internal Control Systems in Banking Organisations.

¹⁴ Enhancing corporate governance for banking organisations. 2006-ban, majd pedig 2010-ben és 2014-ben felülvizsgálva és újjal helyettesítve.

¹⁵ Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors. Felváltotta a 2012-ben kiadott The internal audit function in banks című dokumentum.

¹⁶ Capital Requirements Regulation and Directive, 2013/36/EU irányelv és 575/2013/EU rendelet.

¹⁷ 2009/138/EK irányelv.

¹⁸ Ramamoorti (2003) az egész XX. századi fejlődést végig veszi, jellemzően az IIA szemszögéből. Swinkels (2012) pedig felhívja a figyelmet egyes IIA-dokumentum kapcsán a fogalmi kiterjedés egyes zavaraira is.

A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság 1998-as definíciója tulajdonképpen a COSO-definícióra épül, a második cél megfogalmazásában van kis különbség, amely a bázeli verzióban így szól: a pénzügyi és menedzsmentinformációk megbízhatósága, teljessége, időszerűsége (BCBS, 1998).

Merétei-Vida (2006) egyszerű választ ad arra, hogy a *belső kontrollrendszer* miért hívják rendszernek: a kontrollrendszer különböző elemek integráns egészeként fogható fel, amelyben nem csak kontrollszabályzatok és folyamatok találhatók.

Az átfogó belső ellenőrzés a belső kontrollrendszer része (BCBS, 1998, BCBS, 2012). Az IIA definíciója szerint „a *belső ellenőrzés* olyan független, objektív biztonságot adó eszköz és tanácsadói tevékenység, amely értéket ad a szervezet működéséhez, és javítja annak minőségét. Módszeres és szabályozott eljárással értékeli és javítja a kockázatkezelési, a kontroll- és az irányítási folyamatok hatékonyságát, ezáltal segíti a szervezeti célok megvalósulását” (Tóth, 2012, p. 444., Anderson–Eubanks, 2015). Az irányítás, a kockázatmenedzsment és a belső kontroll eredményességének és hatékonyságának megítélése mellett a belső ellenőri munka felöleli a szervezeti működés és tevékenység minden aspektusát (Anderson–Eubanks, 2015).

A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság 2012-es iránymutatása hasonlóan fogalmaz: „a hatékony *belső ellenőrzési funkció* független értékelést ad az igazgatóságnak¹⁹ és a bankmenedzsmentnek a banki belső kontrollok, a kockázatkezelés, az irányítási rendszer és folyamatok minőségéről és hatékonyságáról, ezzel segítve az igazgatóságot és a menedzsmentet ezek szervezetének a megvédésében és jó hírnevük megőrzésében” (Tóth, 2012, p. 444.).

4. Befejezés

Az ellenőrzés óriási fejlődésen ment keresztül. A XX. század utolsó negyedében egyre inkább előtérbe került vállalatirányítás és azon belül a belső kontrollrendszer, amelynek végeredménye a 90-es években megszülető számos keretrendszer-modell, ajánlás. A pénzügyi szolgáltatási szektorban (különösen a hitelintézetek esetében) a hatékony, gazdaságos és eredményes működés célja kiegészül a hosszú távú és az azonnali fizetőképesség folyamatos biztosításának feladatával. A jó belső kontrollrendszer közvetlenül befolyásolja az adott szervezet működésének minőségét, megbízhatóságát, versenyképességének jelentős tényezője (Vigvári, 1999). A megalkotott és a mai napig fejlesztett keretrendszerek az értékeléshez is alapot adnak (lásd pl. bázeli útmutatók). Az útmutatók, ajánlások hatnak a pénzügyi intézményrendszer hazai jogszabályi környezetére is, amelynek kutatása a munka következő fázisa.

Irodalomjegyzék

1. Anderson, D. J. – Eubanks, G. (2015): Leveraging COSO across the three lines of defense. COSO. Letöltve: 2016. november 12-én
<https://www.coso.org/Documents/COSO-2015-3LOD.pdf> linkről.
2. Auer Á. (2013): *A felelős társaságirányítás megjelenése a magánjogban (viszonyítási pontok és dogmatikai következtetések)*. Doktori értekezés. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola

---

¹⁹ A BCBS felhívja a figyelmet, hogy a jogszabályi környezet nemzetenként, országoként is jelentős különbségeket mutathat, így jelentős eltérés lehet a banki irányítás megszervezésében is. Ez azt jelenti, hogy eltérő feladatköre lehet a pl. az igazgatóságnak. Mindemellett egyes esetekben kötelező, máskor pedig ajánlott lehet auditbizottság felállítása is (Tóth, 2012).

3. BCBS (1998): *Framework for Internal Control Systems in Banking Organisations*. Basel: Basel Committee on Banking Supervision.
4. BCBS (2012): *The Internal Audit Function in Banks*. Basel: Basel Committee on Banking Supervision.
5. Blumné Bán E. – Vörös L. (2010): *Az ellenőrzés rendszere és általános módszertana*. Saldo.
6. Byrnes, P. E. – Al-Awadhi, A. – Gullvist, B. – Brown-Liburd, H. – Teeter, R. – Warren, J. D. – Vasarhelyi, M. (2012): *Evolution of Auditing: From the Traditional Approach to the Future Audit*. American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) White Paper. New York: AICPA. Letöltve 2016. november 10-én
https://www.aicpa.org/interestareas/frc/assuranceadvisoryservices/downloadabledocuments/whitepaper_evolution-of-auditing.pdf oldalról.
7. Ficzeréné Nagymihály K. (2008): *Ellenőrzési ismeretek*. Gyöngyös: Károly Róbert Kutató - Oktató Közhasznú Nonprofit Kft.
8. FRC (2016): *The UK Corporate Governance Code*. London: Financial Reporting Council.
9. Jones, I. W. – Pollitt, M. G. (2001): *Who influences debates in business ethics? An investigation into the development of corporate governance in the UK since 1990*. ESRC Centre for Business Research, University of Cambridge. Working Paper No. 221. Letöltve 2016. november 10-én a
<https://pdfs.semanticscholar.org/bab5/ed752354ef7922e875f32b3f62f59ea859de.pdf> linkről.
10. Kresalek P. – Merétey-Vida Zs. (2008): *Ellenőrzési alapismeretek*. Perfekt.
11. Lee, T. – Azham, M. A. (2008): The evolution of auditing: An analysis of the historical development. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 4. évf. 12. sz.
12. Moeller, R. R. (2009): *Brink's Modern Internal Auditing: A Common Body of Knowledge*. New Jersey: John Wiley and Sons.
13. Parkinson, J. – Kelly, G. (1999): The Combined Code on Corporate Governance. *The Political Quarterly*, 70: 101–107. doi:10.1111/1467-923X.00209
14. Pfister, J. A. (2009): *Managing organisational culture for effective internal control. From practice to theory*. Physica-Verlag HD.
15. Ramamoorti, S. (2003): *Internal Auditing: History, Evolution and Prospect*. In: Bailey, A. D., Gramling, A. A., Ramamoorti, S. (szerk.): *Research Opportunities in Internal Auditing*. Institute of Internal Auditors Research Foundation, Florida.
16. Rezaee, Z. (2009): *Corporate Governance and Ethics*. John Wiley and Sons.
17. Swinkels, W. H. A. (2012): *Exploration of a theory of internal audit: a study on the theoretical foundations of internal audit in relation to the nature and the control systems of Dutch public listed firms*. Delft: Eburon. Letöltve 2016. november 11-én
https://pure.uva.nl/ws/files/1636945/112506_06.pdf linkről.
18. Varga József (2013): *A számvitel célja, feladata*. In: Parádi-Dolgos Anett, Polyák Imre, Varga József (szerk.): *A magyar számvitel rendszere*, 316 p. Sopron: A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány, pp. 16-43.
19. Vigvári A. (1999): *A banki belső ellenőrzés aktuális kérdései*. *Bankszemle* 43. évf. 10-11. sz. 6-16. old.